

Introducció

Dr. Joaquim Graupera Graupera

President del Comitè Científic del Simposi In Maritima

Des de l'any 2016, l'Arxiu Comarcal del Maresme, el Museu Arxiu de Vilassar de Dalt i Maresme Medieval organitzen el Simposi In Maritima sobre història, cultura i patrimoni del Maresme medieval, un fòrum bianual on es presenten els treballs més recents sobre la història i el patrimoni medieval de la comarca. En aquesta segona edició, es va tractar l'anàlisi del poblament rural al Maresme medieval.

El tercer simposi convocat va tenir lloc el dissabte 3 de juliol del 2021, amb el títol In Maritima. III Simposi sobre història, cultura i patrimoni del Maresme medieval. Omnia mors aequat. El món de la mort al Maresme medieval. Aquest tercer simposi, que es va celebrar a la sala d'actes del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt amb una cinquantena d'inscrits, ha tingut la col·laboració de l'Ajuntament de Vilassar de Dalt, la Diputació de Barcelona i el Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt.

L'objectiu d'aquesta nova trobada era oferir una visió actualitzada del món de la mort a l'època medieval del Maresme. Vam creure que era un tema que donava cabuda a un ampli ventall d'estudis i recerques. Des de l'àmbit cronològic, es podia tractar des de l'antiguitat tardana fins a l'inici del segle XVI, ja que el funcionament de l'antic règim en època moderna presenta moltes característiques comunes amb l'edat mitjana. Des del punt de vista de la temàtica, es podia abordar des de perspectives diverses: l'arqueologia (enterraments, aixovars...), la història, la genealogia, la sociologia i la religió (creences, rituals funeraris...), l'antropologia (anàlisis forenses, patologies, etc.), el dret i la documentació (testaments, inventaris post mortem, dret successori...), l'arquitectura, el patrimoni material i artístic (capelles i monuments funeraris, sarcòfags...), o bé aportant una lectura multidisciplinària del fenomen o un inventari local. Conèixer i entendre el valor patrimonial d'aquests elements també era un dels objectius del simposi.

El dissabte 6 de juliol del 2019, a la sala d'actes del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, va tenir lloc la presentació de les actes del simposi anterior, que es va celebrar el 2018, amb el títol Masos, masies i bordes: activitats agràries i elements patrimonials. La presentació de la publicació va anar a càrrec de Benet Oliva, president del Museu Arxiu, que va glossar el contingut del llibre, que ha estat patrocinat per l'Arxiu Comarcal

del Maresme, el Museu Arxiu de Vilassar de Dalt i Maresme Medieval. En el marc de la presentació de les actes, es va fer la presentació i la crida a la presentació d'articles per al tercer In Maritima, que ara veu la llum amb aquests actes.

L'acte, coincidint amb els vint anys de celebració de trobades medievalistes al Maresme, va tenir una part dedicada a recordar els orígens d'aquesta trobada medievalista. En aquest sentit, hi va intervenir Jaume Vellvehí, president del Grup d'Història del Casal de Mataró, que va parlar dels vint anys d'aquestes trobades (1999 - 2019), va destacar l'afany de fer comarca i de revalorar el patrimoni medieval del Maresme, i la innovació constant en l'edició, introduint novetats com els debats on-line de manera pionera. En l'última obra d'aquestes actes, trobarem el treball de Jaume Vellvehí descrivint la història de les jornades i el simposi. En la primera etapa, aquestes jornades es van organitzar sota l'aixopluc del Grup d'Història del Casal, coordinades, també, per mi mateix. Tenien el títol genèric de Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme i van tractar diversos temes monogràfics, amb la participació de diversos ponents i comunicacions, les actes de les quals es van publicar amb posterioritat. En la segona etapa, aquest cop sota la cobertura de l'Arxiu Comarcal del Maresme, el Museu Arxiu de Vilassar de Dalt i Maresme Medieval, van canviar el títol pel d'In Maritima. Simposi sobre història, cultura i patrimoni del Maresme medieval. La temàtica de les jornades ha anat variant en les diverses edicions, tal com es pot veure:

I Jornades (1999): L'arquitectura militar medieval

II Jornades (2001): L'organització de l'espai i models de poblament

III Jornades (2004): De Constantí a Carlemany. El pas de l'antiguitat tardana al món medieval

IV Jornades (2007): Els monestirs medievals

V Jornades (2011): L'arqueologia medieval al Maresme

I Simposi In Maritima (2016): El segle XV. Temps de canvis i incerteses

II Simposi In Maritima (2018): Masos, masies i bordes: activitats agràries i elements patrimonials

III Simposi In Maritima (2021): Omnia mors aequat. El món de la mort al Maresme medieval

La part central de l'acte va anar a càrrec de la Dra. Francesca Español, de la Universitat de Barcelona, amb la conferència *La memòria del llinatge: capelles funeràries i sepulcres monumentals a la Catalunya gòtica*, que va preludiar el tercer simposi i que formarà part del volum de les actes corresponents. En la xerrada, la Dra. Francesca Español va introduir el fenomen de com, a partir de Jaume II el Just (1267 - 1327) i de Pere III el Cerimoniós (1319 - 1387), la monarquia catalano-aragonesa va introduir a Catalunya el concepte de sepulcre monumental per perpetuar la memòria del llinatge. La idea inicial va agafar com a model les tombes sicilianes de la catedral de Palerm, que Jaume II va conèixer directament. El model es va fer servir en la tomba del mateix Jaume II i en la del seu pare, Pere II el Gran (1240 - 1285), a Santes Creus. El gran desplegament, però, va anar a càrrec de Pere el Cerimoniós, que va dissenyar el monestir de Poblet com a edifici per contenir les despulles dinàstiques de la monarquia catalano-aragonesa. La Dra. Español va explicar com aquesta pràctica es va anar reproduint en tombes de membres de la jerarquia civil i eclesiàstica en diferents edificis religiosos de Catalunya.

Per cloure l'acte, es va donar pas a la inauguració de l'exposició *Ossos. Un viatge a l'època medieval amb l'antropologia física*, a càrrec d'Enric Ortega, director del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, i Aurèlia Cabot, Cap de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. L'exposició explicava com es vivia i es moria a l'edat mitjana i els diferents aspectes de la vida a través de l'estudi de les restes humanes procedents de diferents jaciments de Catalunya. La mostra, una coproducció del MAC i la Diputació de Barcelona, ens va acostar a les condicions de vida de l'època medieval a través de l'estudi de les restes d'esquelets localitzades en jaciments arqueològics dels segles VIII al xv, bàsicament situats a la Catalunya Central. L'objectiu de l'exposició era explicar com vivien i morien els nostres avantpassats de l'edat mitjana, i aprofundeix en diferents aspectes de la seva vida a partir de la utilització de diverses tècniques de l'antropologia física –la ciència que estudia les restes òssies– i la paleopatologia –la ciència que estudia les malalties que van patir persones o animals del passat.

La situació provocada per la covid-19 ens va obligar, primer, a endarrerir un any la celebració de les jornades, perquè el juliol del 2020 encara estàvem en plena pandèmia, i, després, a intentar dissenyar unes jornades en format virtual, per al 2021. Es va treballar per tal que les dues ponències marc, així com les comunicacions presentades, s'emetessin pel canal de YouTube de l'Ajuntament de Vilassar en directe. Afortunadament, l'evolució positiva de la pandèmia va fer possible la celebració presencial del simposi, el dissabte 3 de juliol del 2021, observant, però, les mesures higièniques recomanades des de la Conselleria de Sanitat de la Generalitat de Catalunya. Per evitar riscos, es va decidir prescindir del dinar de germanor i de l'activitat final que hi havia prevista, la visita

a la capella preromànica de Can Boquet i la necròpolis altmedieval situada al turó d'en Rumpons, a les planes de Can Boquet de Vilassar de Dalt.

Per motius personals, la conferència-marc que havia de presentar el Dr. Alejandro Martínez Giralt (Institut de Recerca Històrica, Universitat de Girona / Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà), amb el títol *Fer front a la mort a la marina del vescomtat de Cabrera durant la baixa edat mitjana*, no es va poder llegir ni publicar. Per aquest motiu, la sessió va començar amb la lectura de la segona ponència-marc, *La mort a Premià i Vilassar baixmedievals*, a càrrec de la Dra. Montserrat Richou (catedràtica d'Història i directora del CFA Francesc Layret de Barcelona, i membre de l'equip de recerca de l'IRCUM (Institut de Recerca en Cultures Medievals de la Universitat de Barcelona).

Tot seguit, es van llegir les comunicacions presentades, que es van agrupar en tres àmbits, amb una durada de deu minuts per a cadascuna. El primer bloc va contenir les comunicacions que feien referència a l'àmbit 1 del simposi, *El món de la mort al Maresme medieval*, i es van agrupar en dos blocs. Del primer, sobre *El món de la mort a partir de la documentació*, es van llegir sis comunicacions: *Els testaments. Una font per aproximar-se a les actituds i al ritual funerari*, a càrrec d'Alexandra Capdevila Muntadas; *De la vida des del llindar de la mort: els testaments medievals a les baronies de Palafolls i Montpalau*, de Xavier Soldevila i Temporal; *L'epidèmia del 1530 al Maresme. Un buit historiogràfic*, de Benet Oliva i Ricós; *La família de cavallers Canet, propietaris de la Casa Forta de Canet de Mar, i la seva predilecció per enterrar-se al monestir de Sant Pol de Mar*, a càrrec de Sergi Alcalde i Vilà; *L'extinció del llinatge Sala de Tiana (segle xv)*, de Carles Díaz Martí, i *Les primeres dades sobre albats al segle xvi a Sant Martí d'Arenys*, a càrrec de Francesc Forn i Salvà.

En el segon sub-àmbit d'aquest apartat, es van aplegar les comunicacions sobre *El món de la mort a partir de l'arqueologia i el patrimoni*. En aquest bloc, es van llegir quatre comunicacions més: Joaquim Graupera Graupera va presentar *L'escultura funerària monumental al Maresme. Inventari i estat de la qüestió*; Rosa M. Martín Ros va introduir el tema d'*Els aixovars funeraris a partir de l'estudi i l'obertura de sepultures*, i, finalment, Joan Armangué i Herrero ens va parlar de *L'estètica neogòtica i la mort gòtica al Maresme (1876-1879). Els sepulcres de Sant Pere de Clarà - Argentona*. La comunicació presentada per Joan Bou i Illa i Jaume Vellvehí i Altimira *El monestir de Santa Maria de Roca Rossa, Tordera, espai funerari i devoció popular* es podrà llegir en aquestes actes, malgrat que no es va presentar en la sessió acadèmica.

El segon àmbit de les comunicacions estava obert a qualsevol treball que tractés l'època medieval del Maresme sense estar adscrit a la temàtica específica del simposi. En aquest apartat es va presentar la comunicació *Els Arquer de Goscons. Una aproximació a la seva història documentada* (1 part), a càrrec de Josep M. Armengol i Villanueva; els *Conqueridors del Maresme a Tortosa (segles XII-XIII)*. *Els casos d'Arnau d'Arenys i Pere de Teià*, de Nil Rider, i, finalment, la *Localització de l'antic mas Jordà (Santa Susanna)*, de Pere Clarabuch Pellicer.

El contingut de la sessió va ser enriquidor i profitós. L'objectiu d'abordar el tema de la mort de manera multidisciplinària, com veureu a les actes, es va assolir amb escreix. Crec, però, que es van trobar a faltar comunicacions que tractessin el tema des del punt de vista de l'arqueologia.

Voldria acabar agraint la col·laboració desinteressada del comitè científic assessor, integrat per la Dra. Coral Cuadrada i Majó (Universitat Rovira Virgili de Tarragona); la Dra. Roser Salicrú i Lluch (Institució Milà i Fontanals - CSIC de Barcelona); el Dr. Pere Benito i Monclús (Universitat de Lleida); Alexis Serrano i Méndez (director de l'Arxiu Comarcal del Maresme i president del Centre d'Estudis Vilassarencs), i Laura Bosch i Martínez (tècnica en Patrimoni i Direcció Estratègica de Museus i Centres Patrimonials). També vull agrair a Benet Oliva i Ricós (regidor de Promoció de l'Ajuntament de Vilassar de Dalt) i a Enric Ortega i Rivera (cap de Patrimoni i Turisme i director del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt) i, per extensió, a tot el personal del Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, la seva col·laboració en la part tècnica, i a l'Ajuntament de Vilassar de Dalt, a tots els ponents i comunicants i al públic assistent, el seu suport.

Esperem que aquestes actes contribueixin a conèixer i valorar millor el passat medieval de la nostra comarca, i també a entendre'n millor la realitat present i valorar-ne el patrimoni.